

COVID-19 OG KRIGEN SOM METAFOR

I løbet af de første måneder af coronakrisen blev "krig" hurtigt den styrende metafor for pandemien.¹ Den 16. marts 2020 brugte præsident Emmanuel Macron sætningen "vi er i krig" som sit refræn i en fjernsynstale til det franske folk. Ikke færre end seks gange gentog han den og kaldte på national opbakning til "kampen" og moralsk støtte til sygeplejerskerne på frontlinjen. Den 17. marts, på den anden side af den engelske kanal, anvendte premierminister Boris Johnson krigens sprog på en pressekonference, da han påberåbte sig den magt, der tilfalder "enhver regering i krigstid." En dag senere, den 18. marts, tweetede daværende præsident Donald Trump: "Jeg vil have, at alle amerikanere forstår det: vi er i krig med en usynlig fjende, men den fjende kan ikke hamle op med det amerikanske folks mod og beslutsomhed..." Steve Bannon, der en overgang var Trumps politiske strateg, skyndte sig at bakke ham op: "Vi er i krig, og han er nu nødvendigvis en 'krigspræsident.'" Trump, der sjældent lod en chance for at lege statsmand gå sin næse forbi, påtog sig siden rollen som krigspræsident,

1 En tidligere version af denne artikel blev trykt på engelsk med titlen "Covid-19 and War as Metaphor" i *Boundary 2 Online*, 22 april, 2020.

når det var politisk fordelagtigt. Men også demokraterne kastede sig ud i krigsmetaforikken. Inden han blev valgt til præsident, udtalte Joe Biden, at pandemien er "en national nødsituation ligesom en krig" – et ekko af Bernie Sanders' udtalelse, at krisen "er i samme størrelsesorden som en stor krig."

Det har ikke bare vist sig belejligt for de politiske ledere at tale om Covid-19 med krigens sprog. Under overskriften "Economic Policies of the COVID-19 War" har Den Internationale Valutafond (IMF) udstukket en række politiske anbefalinger både for fase 1 – "krigen" og for fase 2 – "opsvinget efter krigen" (Dell'Ariccia et al.). Fra Nobelpris-vinderen i økonomi, Joseph Stiglitz, til USAs førende immunolog, Anthony Fauci, har der været bred enighed om, at "dette er en slags krig," og at vi lever og handler "i krigens tåge."

Hvis vi kaster blikket på medierne, blev krigens sprog ligeledes allestedsnærværende. "Invasioner", "angreb", "forsvar", "mobilisering", "frontlinjer", "pandemigeneraler" osv. kom hurtigt til at udgøre det foretrukne vokabular i aviser, i radioen og på fjernsyn. Med andre ord, hvor man end vendte sig, blev "krig" den centrale trope til at beskrive, forstå og håndtere Covid-19 pandemien. Da George Lakoff og Mark Johnson udgav bogen *Metaphors we live by* i 1980, var et af deres hovedeksempler på en hverdagsmetafor "diskussion er krig" (4-6). I dag er "krigen mod Covid-19" eller "krigen mod corona" blevet udbredt på så mange måder, at udtrykket ikke længere har megen nyhedsværdi som metafor. I løbet af få måneder blev den en hverdagsmetafor.

At erklære krig mod begreber og naturfænomener kan ikke siges at være en ny udvikling. I den årlige "State of the Union" tale i 1964 erklærede Lyndon B. Johnson "betingelsesløs krig mod fattigdom i Amerika." Det følgende år startede han en "krig mod kriminalitet." I 1970'erne erklærede Richard Nixon både krig mod kræft og krig mod kriminalitet efterfulgt af Gerald Fords krig mod inflation. Disse lingvistiske militære interventioner var åbenlyst metaforiske og betegner noget i retning af en maksimal kollektiv indsats for at håndtere et væsentligt, omfattende samfundsmæssigt problem. Det er der næppe noget odiøst i, kunne man mene.

Men den udbredte militarisering af sproget midt i den mest alvorlige sundhedskrise i moderne tid bør få os til at standse op. For rammesætnin-

gen af pandemien ved hjælp af krigens sprog er mere end et retorisk trick til at formidle situationens alvor og mobilisere befolkningen. Det forvansker også et fænomen, som alverdens lande stadig har svært ved at kontrollere. Og hvis vi ikke vikler os ud af krigens retorik, vil vi være fanget i en falsk metafor, som hindrer os i at tænke klart og handle effektivt.

Det var ikke meningen, at det skulle være sådan. Som retorisk figur er metaforen længe blevet anset for billedsprogets konge med en lang teoretisk tradition, som klarlægger dens centrale semantiske og kognitive funktion. Når Aristoteles i *Poetikken* skriver, at præmissen "for at skabe gode metaforer er, at man kan se, hvad noget ligner," regnede han ikke bare metaforen for en smuk sproglig blomst eller et smart retorisk trick (32). Han mente, at metaforen var en kilde til indsigt. Når det almindelige sprog kommer til kort, træder den velturnerede metafor ind og fylder hullet ud. Som et kreativt sprogligt udtryk artikulerer metaforen en indsigt, som gængs sprogbrug ikke er i stand til. Hvilke indsigter finder vi så i "krigen mod corona"?

Lighederne mellem pandemien og en krig er åbenlyse. Først i Italien og siden i adskillige lande i Europa og globalt blev hospitaler oversvømmet af patienter, lægerne måtte triagere, der lå lig i gaderne eller hjemme i stuerne, lighuse og kirkegårde blev fyldt op, og der blev gravet massegrave selv i New York. Undtagelsestilstanden blev hurtigt almindeligt udbredt blandt regeringers styringsredskaber, og samfundets basale mekanik er stadig grundlæggende forstyrret. Hvis vi skal tænke på en krise af lignende omfang og alvor, er sammenligningen, som først melder sig, da også krig. Da David Frum i *The Atlantic* prøvede at sætte det svimlende coronarelaterede dødstal i USA i perspektiv, skrev han følgende:

Ved udgangen af marts havde coronavirussen dræbt flere amerikanere end angrebene den 11. september. Da vi nåede den første weekend i april, havde virussen dræbt flere amerikanere end et hvilket som helst slag i borgerkrigen. Til påske har den formentlig dræbt flere amerikanere end Koreakrigen. Med sin nuværende udvikling vil den ved udgangen af april have dræbt flere amerikanere end Vietnamkrigen.

Og man må sige, at pga. dens omfang, alvor og umiddelbare indflydelse på vores liv synes en global krig at være en passende metafor for corona-pandemien.

Men at tale om en virus i krigens vokabular fører en række problemer med sig. I 1978 udgav Susan Sontag *Illness as Metaphor*. Det er en vidtfavnende bog, som undersøger de metaforer, der gennem tiden har krystalliseret sig omkring sygdomme som tuberkulose og kræft. Men dens pointe er klar: sygdom er ikke en metafor, og metaforer gør megen skade både på ofrene for tuberkulose og kræft og på vores forståelse af sygdommene selv. Sygdomsmetaforer foretager en radikal simplificering af komplekse ætiologier, og deres genbeskrivelser er alt andet end uskyldige. De indeholder moralske betydninger, som tilskriver patienterne skyld for at få sygdommen eller for ikke at kæmpe nok imod og forsvare sig mod invasionen og vinde kampen. Den mest sandfærdige måde at betragte og tale om sygdommen på, konkluderer hun, "er den, der er mest rensset for og mest modstandsdygtig over for metaforisk tænkning" (3).

Trods populariteten af "krigen mod corona"-metaforen er uoverensstemmelserne slående. Den nuværende krise har ikke ført til en mobilisering, men til demobilisering og karantæner; selvom Trump påkaldte sig den gamle *Defense Production Act* fra 1950 for at øge produktionen af masker og respiratorer, har den almindelige industri slået bremserne i, og arbejderne er blevet hjemsendt eller fyret; i stedet for at indsamle hemmelige efterretninger i nationalstatens tjeneste, pågår der et omfattende internationalt samarbejde med åben deling af informationer, resultater og statistik, når verdens lande forsøger at teste og implementere effektive tiltag for at håndtere et fælles problem. Alle disse afgørende forskelle bliver negligeret, hver gang pandemien italesættes med krigsmetaforer.

Et mere alvorligt problem med metaforen er nu selve det billede af krig, som den fremmaner. Det mentale billede, som den skaber i vores hjerner, ser nogenlunde sådan ud: en spektakulær, voldelig kamp mellem stater, som finder sted inden for klart markerede spatio-temporale grænser fuld af heroiske bedrifter, offervilje og stærke følelser. I USA og i Europa går mange af disse mentale billeder tilbage til Anden Verdenskrig, som i den bredere erindringskultur er blevet lig med "den ideelle krig" – sejrrig, relativt kortvarig, med tydelige skillelinjer mellem de gode og de onde, og i sidste ende, spektakulært entydig i sin afslutning. Allerede inden for krisens første par uger udnyttede Macron, Johnson og Trump alle sammen disse forestillinger.

Men denne kun halvvejs bevidste opfattelse af krig, som de aktiverer, er helt ude af trit med den faktiske krigserfaring i det 21. århundrede. Siden 11. september, 2001, er amerikansk udenrigspolitik blevet defineret af global terrorisme og de tilsyneladende uendelige krige i Irak, Afghanistan og Syrien. "The Afghanistan Papers" – en omfattende artikelserie i *Washington Post* – udstillede på grelleste vis den mangel på vision, strategi, formål og fremskridt, som har kendetegnet de sidste næsten to årtiers krigsførelse. I Afghanistan er USA stadig, med Mark Danners ord, "fanget i evighedskrigen." Som den pensionerede sergent i den amerikanske hær Christopher D. Kolenda formulerede det, kan de seneste års amerikanske militære indsatser bedst beskrives som den smertefulde opførelse af en "langsom fiasko." I stedet for at fremmane indre billeder af storslåede slag og hurtige sejre, som samler nationen, har disse fjerne, meningsløse, ikke-spektakulære krige med deres trætte allierede og uhåndgribelige fjender ikke kunnet levere de stærke følelser og forestillinger om "den ideelle krig." I stedet har effekten været først kedsomhed og endelig ligegyldighed i en befolkning, som er blevet træt af endeløs krig.

Det er ikke de billeder og følelser, som "krigen mod corona" skulle aktivere. I den udbredte brug af krigsmetaforer i dag kan vi derfor bemærke en undertrykt nostalgi. Vi længes efter den gode, gamle, entydige krig præcis, fordi den ikke passer på pandemien. Vi erklærer krig mod virussen, fordi vi ønsker, at den skal være noget, den ikke er. Krigserklæringen forsøger derfor ikke bare at *beskrive* vores nuværende situation. Vores daglige bedrifter af metaforisk magi fungerer derimod som talehandlinger, der forvandler epidemien til noget mere *heimlich*, noget vi tror, vi kender, som vi kan relatere til, og som giver os trøst, noget som plejede at være simpelt, overskueligt og måske endda heroisk – krig.

Denne metaforiske forvandling løser et andet problem ved at lindre en skjult angst. Frygten for corona stammer ikke mindst fra det faktum, at virussen er ikke-intentionel og ikke-menneskelig. Virussen har ingen bevidsthed og ingen vilje. Den har ingen overordnet strategi, og den gør ikke krav på noget territorium, på nogen naturressourcer eller økonomiske værdier. Som et naturligt fænomen forårsager corona sygdomme, der, som Susan Sontag argumenterede, er grundlæggende meningsløse. Vi fører ikke

længere den sorte pests ætiologi tilbage til gudernes vrede eller til andre metafysiske intentionelle væsener. Uden ond vilje, uden nogen grund eller noget større formål har virussen til dato dræbt et syvcifret antal mennesker.

Corona-virussen konfronterer os dermed med fraværet af iboende mening i naturen. Det er et potentielt skræmmende faktum, som vi foretrækker ikke at tænke på. Men ved at erklære krig mod virussen, behøver vi ikke gøre det. Ved at forvandle virussen til en fjende, tilskriver vi den alle de mentale og intentionelle kvaliteter, som kan give lidt mening til, hvad der ellers fremstår som et meningsløst tab af et svimlende antal menneskeliv. Paradoxsalt nok humaniserer krigsretorikken virussen ved at forvandle den til et væsen, som det er muligt at føre krig imod. Her resulterer krigsnostalgien i en noget bizar sproglig operation: "krigen mod corona" finder mening i evnen til at dræbe, snarere end i forsøget på at redde befolkningens liv. Og den anerkender naturen kun i det øjeblik, den kommer i fokus som et mål, der skal destrueres.

Forvandlingen af en virus til en fjende, som skal overvindes af en forældet drøm om den gode, gamle krig, kan kun udstikke et falsk håb. I forsøget på at kontrollere pandemien har det faktiske, ikke-metaforiske amerikanske militær været stort set ubrugeligt. Det lykkedes flådens hospitalsskib USNS *Comfort* at tiltrække en stor skare på kajen, da den ankom i New Yorks havn trods krav om at holde afstand. Efter en uge havde den imidlertid kun modtaget 20 patienter pga. administrativt bøvl. Til gengæld blev den øverstbefalende på hangarskibet USS *Theodore Roosevelt*, Kaptajn Brett Crozier, fyret, da han bad om tilladelse til at sætte sit virus-ramte personale i land på Guam, så de kunne komme i karantæne under forsvarlige forhold. I et længere brev til sine overordnede trykt i *San Francisco Chronicle*, formulerede han sig meget direkte: "Vi er ikke i krig. Soldater behøver ikke at dø." Situationen forværredes efterfølgende. Til trods for, at USA har et nationalt forsvarsbudget på ca. 649 milliarder dollars (2019) – mere end Kina, Saudi Arabien, Indien, Frankrig, Rusland, Storbritannien og Tyskland tilsammen – har dets militær været magtesløst over for corona-pandemien.

Ved at flytte fokus hen til den amerikanske krigsmaskines forestillede almagt har krigsretorikken imidlertid meget effektivt fjernet offentlighedens opmærksomhed fra en ubejlelig sandhed. Når det drejer sig om

sundhedsvæsenet, om levealder, om adgang til uddannelse, om sikkerhed, infrastruktur, beskyttelsen af minoriteter og en fair fordeling af de økonomiske midler – alt sammen faktorer, der bestemmer styrken af det samfund, som skal forsvares – er USA langt bagud i forhold til andre højtudviklede lande. Når man ser bort fra Trumps forfejlede forsøg på at indskrive sig selv i rækken af store statsmænd, har hans selvudnævnelse til ”krigspræsident” tjent til at distrahere befolkningen fra den lange historie af uhensigtsmæssige politiske prioriteringer, som har gjort den nuværende sundhedskrise betragteligt sværere for USA at håndtere, end den burde være.

Løsningen på corona-pandemien er ikke militær – hverken metaforisk eller i virkeligheden. Efter næsten to årtier med endeløse krige, er der tværtimod brug for en afmilitarisering af den amerikanske bevidsthed. Et første skridt ville være at skrinlægge krigsretorikken, som holder den politiske forestillingsverden i et jerngreb. Det er nu næppe realistisk at nå den sandfærdige, direkte tale rensset for metaforer, som Sontag drømte om i sin undersøgelse af sygdomsbeskrivelser. Metaforen er en så grundlæggende mekanisme i sproget og i vores måde at tænke på, at den ikke lader sig udradere. En bedre vej frem vil være at udskifte metaforen med en anden – en metafor, som både beskriver fænomenet mere præcist, og som er mere meningsfuld som en bredere ramme for tænkningen. Fremtidens sprog er ikke aggressionens og destruktionens reduktive sprog, men derimod et vokabular, hvis centrale begreber består af omsorg, helbredelse, udvikling, organisering, samarbejde, opbygning. Ikke *krig*, men *pleje* kunne blive den styrende metafor for det næste årti. Men så længe præsidenter, premierministre og medierne bliver ved med at tale om pandemien i krigens sprog og tænke den inden for krigens rammer, skal vi ikke bare bakse med den værste sundhedskrise i moderne tid, men også med en allestedsnærværende falsk metafor, som slører tankerne og forhindrer os i at handle effektivt.

ANDERS ENGBERG-PEDERSEN, professor i Litteraturvidenskab på Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet. Har blandt andet udgivet *Empire of Chance. The Napoleonic Wars and the Disorder of Things* (Harvard University Press, 2015), redigeret *Literature and Cartography: Theories, Histories, Genres* (MIT Press, 2017), *The Humanities in the World* (U Press, 2020) og været medredaktør på *Visualizing War. Emotions, Technologies, Communities* (Routledge, 2018) og *Verden ifølge Humaniora* (Aarhus Universitetsforlag 2019). Han

er redaktør af bogserien *Prisms: Humanities and War* på MIT Press og er medredaktør af podcast serien *War and Representation* ved Oxford University. Han leder for tiden det kollektive forskningsprojekt *The Aesthetics of Late Modern War* sponsoreret af Carlsberg-fondet og af Veluxfonden.

LITTERATUR

- Aristotle. *Poetics*. Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1987.
- Danner, Mark. *Spiral. Trapped in the Forever War*. New York: Simon & Schuster, 2016
- Dell'Araccia, Giovanni, Paolo Mauro, Antonio Spilimbergo, og Jeromin Zettelmeyer. "Economic Policies for the COVID-19 War." *IMFBlog*, 1. april, 2020: <https://blogs.imf.org/2020/04/01/economic-policies-for-the-covid-19-war/>
- Frum, David. "This is Trump's Fault." *The Atlantic*. 7. april, 2020: <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/04/americans-are-paying-the-price-for-trumps-failures/609532/>
- Kolenda, Christopher D. "Slow failure: Understanding America's quagmire in Afghanistan". *Journal of Strategic Studies*, 42/7, 2019: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01402390.2019.1663179>
- Lakoff, Mark og Mark Johnson. *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press, 2003.
- Sontag, Susan. *Illness as Metaphor*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1978.